

ovom gradu. Dok s Jovanovom tužbom i krivičnom prijavom mještana Beransela ne žuri, po hitnom postupku usvaja prijedlog za uvođenje privremenih mjera i zabranu blokade deponije narednih trideset dana, koji je Opština podnijela i prije nego je započela razgovor sa štrajkačima. Ovakav potez teško bi smislila i gebelsova mašinerija. Jovan od Deponije pozvao je mještane da prekinu blokadu i „kao demokrate ispoštuju slovo zakona ma kakvo bilo“, a protest nastave mirno pored puta. Pritisци i prijete počele su i prije toga. Na barikadama su, primijećeno je, bili samo oni koji nemaju šta da izgube. Nezaposlena sirotinja, podržana sveštenstvom eparhije budimljansko-nikšićke. Eparhija i episkop **Joanikije** jasno su se opredijelili protiv deponije na ovom mjestu.

ČUVAR SMETLIŠTA: Mještani Beransela pitaju se koja vlast ima mandat da odluku o izgradnji deponije za četiri ili sedam gradova, nebitno, s mogućim dalekosežnim posljedicama, donese bez najšire konsultacije građana, pa i referendumom ako je potrebno.

„Ako nam sve izmiče iz ruku i odlazi u druge sredine koje se bore da postanu finansijski, trgovački i poslovni centri, zašto Berane mora da bude smećarski centar“, bio je jasan i poslanik iz ovog grada **Dragoslav Šćekić** (SNP), stanovnik Beransela, koji je apelovao da se ne žuri s tom odlukom.

Vlastima se žuri. Pare im izmiču. Požuruje ih i Maurer. Samo što taj uvaženi gospodin neće živjeti u Beranselu.

„Zatražili smo prijem kod Maurera. Poklonićemo mu plac za vikendicu na Vasovim vodama. Možda je šef delegacije EU pogrešno obaviješten“, kaže Jovan.

Srećan zbog najavljene izgradnje regionalne deponije i reciklažnog centra, jedan je od čuvara na sadašnjem smetlištu. Tu će, nada se, i njegov sin da radi. Samo što mu sin sada ima tek dvije godine. On, kao i crnogorska vlast, vrijeme mjeri decenijama. Očas će dijete da stasa, za dvadeset godina, i DPS će da ga zaposli.

Tufik SOFTIĆ

EGIPĆANI U CRNOJ GORI

Kovači svog identiteta

U Crnoj Gori, ali i šire, vjeruje se da su Romi i Egipćani isti narod. Ili bar u bliskom srodstvu. Crna Gora ima zajednički nacionalni savjet za obje manjine - Savjet Roma i Egipćana, a svi zvanični dokumenti tretiraju ih skupa, kao posebnu manjinu.

Egipćani u Crnoj Gori, međutim, ističu da oni i Romi nijesu isti narod. U Crnoj Gori po posljednjem popisu iz 2003. godine registrovano je 225 Egipćana, a smatra se da ih je mnogo više.

RAZLIKE: „Tačan broj se ne zna ali se procjenjuje da ih je oko 15 000“, objašnjava za *Monitor* **Vesna Delić**, antropološkinja i etnološkinja.

„Problem je samo što obično u ovu brojku svrstavaju i Rome, koji imaju isti problem kada je riječ o registrovanju svojih pripadnika“, objašnjava ona.

„Neki iz neznanja poistovjećuju Egipćane i Rome“, kaže za *Monitor* profesor **dr Rubin Zemon**, etnolog, koji je doktorirao na bugarskoj Akademiji nauka, na temu *Balkanski Egipćani-istorijsko-etnografski aspekti*.

„To su rasne predrasude i stereotipi bijelog čovjeka prema tamnopusim. Rasno izjednačavanje nije nepoznat fenomen u svijetu. Svi afro-amerikanci se poistovjećuju u jedan rasno-etnički identitet Negri. Svi azijati takođe se poistovjećuju sa Kinezima“, objašnjava Zemon. „Ta ‘melting-pot’ rasna

Egipćani u Crnoj Gori tvrde da su oni Kovači, a ne Romi. Porijeklom su iz Egipta i ne govore romski jezik. Sa Romima u Crnoj Gori dijele jednako težak položaj

identifikacija je paklena mašina koja u XIX i XX vijeku melje i topi sve manje zajednice koje ne pripadaju u zamišljeni krug MI, nego su DRUGI.. A za DRUGE ljude ne mare puno da prepoznaju njihov diverzitet“.

Razlike između Roma i Egipćana, koje i sami Egipćani navode, su porijeklo i jezik.

„Romi su porijeklom iz sjeverno-zapadne Indije, a na Balkan su došli krajem XIV vijeka nove ere. Balkanski Egipćani dolaze iz Egipta. Egipćani i Romi nisu ni u kakvom srodstvu i nemaju mješovitih brakova“, tvrdi Zemon i dodaje da Romi i Egipćani ne govore istim jezikom.

„Dosta crnogorskih Roma pored romskog govori i albanski jezik. Bitna razlika između njih i Egipćana, a koju Egipćani navode, je to da Egipćani ne govore romski“, objašnjava Vesna Delić.

Ona objašnjava da Egipćani na Balkanu govore jezikom sredine i zato među njima ima različitih jezičkih grupa. „Najčešće govore dva ili više jezika. Obično su to jezik sredine i jezik koji označavaju kao maternji. Brzo prilagođavanje i preuzimanje drugih dominantnih jezika i jezika sredine smatra se glavnim razlogom što su zaboravili svoj stari egipatski jezik”.

U Crnoj Gori, objašnjava ona, postoje dva sloja Egipćana - oni koji su prvi doselili u primorske gradove i koji još uvijek naseljavaju Bar i Ulcinj, i onih koji se isto deklariraju kao Egipćani a koji se su doselili sa Kosova i Metohije između dva svjetska rata, posle Drugog svjetskog rata i u posljednjih deset godina usljed ratnih dešavanja na Kosovu.

KO SU KOVAČI: Egipćani u Crnoj Gori tvrde da su oni Kovači a ne Romi.

„Pojedini istoričari sinonim Kovači koriste za Rome iako se zna da su Egipćani prvi poznavali obradu metala“, tvrdi Zemon. On smatra da je opet riječ o rasnim predrasudama, stereotipima i generalizaciji pojmova.

„Kovači iz Crne Gore nikad nisu prihvatili da su Romi. Čak i kralj **Nikola** je to napisao u njegovim *Memoarima*. Konfuziju je napravio **Tihomir Đorđević** u 1920-tim, u izdanju SANU, kada je napisao, bez nikakvog objašnjenja i argumentacija da su Kovači iz Ulcinja i Bara, Romi/Cigani“, tvrdi on.

„Na žalost, mnoge generacije etnologa i istoričara su školovani po tom modelu gdje im je profesor bio sam Tihomir Đorđević. Kovački zanat po strukturi i funkcionisanju ne može biti zanat za ljude koji žive nomadsko-ski-tačkim načinom života“. Zemon naglašava da je kovački zanat karakteristika stacionarnog življenja, te da je jako povezan sa agrarom. „Ne može ognjište i nakovanj da se instalira i demontira svaki dan ili svake nedjelje!“.

Vesna Delić kaže da Egipćani jesu bili poznati kovači, „ali da su se ovim

zanatom bavile i određene romske skupine“. U svom radu na istu temu ona navodi: „Nauka je dugo godina tvrdila da su prvi Romi ustvari današnji Kovači koji su se kasnije zahvaljujući posebnim zanimanjima izdvojili u posebnu grupu, ali da je neosporno

Vesna Delić: „Dosta crnogorskih Roma pored romskog govori i albanski jezik. Bitna razlika između njih i Egipćana, koju Egipćani navode, je to da oni ne govore romski, već jezik sredine“

da imaju romsko poreklo. Današnja istraživanja, međutim, pokazuju da su identifikacioni procesi došli do te tačke da je kovački zanat, stvorena zajednica a samim tim i etnikom Kovači postala okosnica i simbol jedne druge, može-

mo reći, novopoznate zajednice danas poznate kao balkanski Egipćani”.

„Problem Egipćana je specifičan, mnogi negiraju njihovo postojanje, a za uzvrat nisu sposobni da objektivno nacionalno definišu ovaj narod, jer nas ne poznaju. Uostalom kako neko može objektivno govoriti o mojoj nacionalnoj pripadnosti, ako su me nakon svojih seoba i migracija zatekli na ovim prostorima“, kaže **Muhamed Uković**, Egipćanin čiji su preci vjekovima prisutni u Crnoj Gori i dodaje: „Dakle veoma nas malo poznaju, zato i razumijem greške koje prave, ali na svu sreću društvo se demokratizuje, sloboda govora i misli nije zabranjena, konačno je sazrelo vrijeme da mi Egipćani u Crnoj Gori, govorimo o sebi, istinu o nama koju do sada javnost nije znala”.

Kada su Romi došli u Evropu u XIV vijeku, nijesu bili dobro primljeni od balkanskog i evropskog stanovništva, objašnjava Zemon. To je po njemu između ostalog bio razlog zbog kog su se neki od njih počeli da izjašnjavaju kao Egipćani. „To je još više doprinijelo da se stvori još veća konfuzija, to jest, izjednačavanje Egipćana i Roma u društvu“, smatra Zemon. On tvrdi da ima jasnih dokaza da su Egipćani na balkanskom prostoru još od XIII vijeka prije nove ere. Na cijelom Balkanu postoje arheološki pronalasci, tvrdi on, kao što su hramovi Izide, vrhovne egipatske boginje, i Ozirisa odnosno Serapisa, Tot, Hermesa, Herakla, a tu su i nakiti sa skarabeima. „Sve to nepobitno dokazuje da su Egipćani živjeli na Balkanu još od najstarijih antičkih vremena“.

Egipćanka **Fana Delija** kaže da oduvijek zna šta je. „Oduvijek smo bili svjesni našeg porijekla, to se prenosilo s koljena na koljeno. Jedina naša manjkavost je bila u tome što nikada javno nijesmo govorili o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Da smo poseban entitet najbolje govore sljedeće činjenice: maternji jezik nam je crnogorski i albanski

dok romski jezik niko od nas ne govori jer ga ne znamo, brakovi se odvijaju samo unutar naše zajednice, religija nam je isključivo islam dok je to kod Roma sasvim drugačije, nismo u krvnom srodstvu sa pripadnicima romske zajednice što nedvosmisleno govori da smo dva različita naroda“.

Dr **Marsel Kurtijad**, jedan od najvećih stručnjaka za romsku kulturu i civilizaciju rekao je za *Glas javnosti*: „Rome su nazvali Egipćanima, najverovatnije zato što je početkom IV veka, u vreme Dioklecijanovih progona hrišćana, preko Male Azije u Evropu stigao talas egipatskih izbeglica koptskog porekla. O tome postoje podaci u vatikanskim arhivama. Kada je XII i XIII veka iz istog pravca stigao prvi talas Roma, izbeglica, seoska populacija je poverovala da opet dolaze Egipćani. Istovremeno, Romi su primetili da bolje prolaze kao *Egipćani* nego kao Indijci, te su i sami koristili i širili tu legendu“.

Aleksandar Saša Zeković, istraživač kršenja ljudskih prava i izvršni direktor Fondacije za stipendiranje Roma jedan je od rijetkih u Crnoj Gori koji je u više navrata istakao da je riječ o dva naroda, iako su sredstva iz Fondacije koju vodi jednako namjenjena i jednima i drugima. „Istina je da je riječ o dva naroda koji se etnički i kulturološki ograđuju jedni od drugih. Mi svakako prepoznavamo te grupe kao posebne entitete i ako se desi slučaj eventualnog poistovjećivanja, to je samo u datom okviru i kontekstu sličnih socijalnih i društvenih (ne) prilika u kojima žive“.

ZNAM KO NIJESAM: Jedan od Egipćana u Crnoj Gori objašnjava problem identiteta te zajednice: „Mi ni sami nijesmo znali šta smo ali smo dobro znali šta nismo“. Taj primjer Vesna Delić navodi u svom radu na istu temu i napominje da je Egipćanima romska zajednica uvijek služila kao tačka u odnosu na koju su oni izgrađivali sopstveni identitet.

Rubin Zemon: „Razlika između Roma i Egipćana je puno. Romi su porijeklom iz sjeverno-zapadne Indije i na Balkan su došli krajem XIV vijeka nove ere. Balkanski Egipćani dolaze iz Egipta. Ne pričaju isti jezik, nemaju istu materijalnu, duhovnu i društvenu kulturu. Egipćani i Romi nisu ni u kakvom srodstvu i nemaju mješovitih brakova“

„Nažalost neko se dobro potrudio da izbriše sve tragove naše prošlosti. Asimilirani do krajnosti, ali svijest o nacionalnoj pripadnosti našeg naroda nikad nije iščeznula“, rekao je Muhammed Uković. „Mnogo govori činjenica da gdje god žive na prostoru Crne Gore oni su starosjedioci tih gradova i većinsko stanovništvo priznaje ovu činjenicu, naročito u Ulcinju i Baru. Tužna je sudbina ovog naroda kojih na prostoru Crne Gore ima poprilično, a mahom se danas nacionalno deklariraju kao Albanci, Muslimani.... a svjesni

su da ne pripadaju pomenutim zajednicama i da nikada nisu adekvatno prihvaćeni. Razlog njihove etničke mimikrije leži u činjenici da ih pojedini „istoričari“ poistovjećuju sa narodima kojim ne pripadaju, a ne nude nikakve argumente ili činjenice, nego jednostavno nastavljaju da govore i pišu kao i njihovi prethodnici koji su veoma malo poznavali migraciju i seobe naroda“.

Naši sagovornici objašnjavaju razlog zbog kog se tako mali broj u Crnoj Gori izjašnjavaju kao Egipćani iako se smatra da ih je više.

„S obzirom na stigmatizaciju, stereotipizaciju i marginalizovan položaj ovih manjina, određeni pojedinci se psihički, društveno i etnički odvajaju od svoje prvobitne etničke zajednice i poistovjećuju sa povlaštenijim etničkim grupama u svojoj sredini“, objašnjava Vesna Delić.

Zemon objašnjava fenomen etničke mimikrije: „Kod velikog broja Egipćana indirektno je primijećen kompleks niže vrijednosti, koja se bazira na nekoliko elemenata: neobrazovanost, nemoć da se objasni svoj identitet, fizički izgled koji se razlikuje od većine tj. tamnija boja kože. Egipćani kao zajednica/kolektivitet su prilično nisko na skali društvene podjele, naročito u tradicionalnim sredinama. I danas je kod njih prisutan strah od ponižavanja, i zbog toga se pojedinci trude da to izbjegnu.“

Nije bez razloga. Iako se ne osjećaju kao dio romske zajednice, Egipćani sa Romima u Crnoj Gori dijele jednako težak položaj. Na margini su društvenih zbivanja, sa visokom stopom nezaposlenosti, malim brojem visoko obrazovanih. I kao i Romi nerijetko su izloženi diskriminaciji od strane većinskog stanovništva.

Biljana ALKOVIĆ

ERSTE Stiftung

*Education of Roma/Ashkali/Egyptian population journalist
This project has been supported by ERSTE Foundation*